SURXONDARYO VILOYATIDA KAMBAG‘ALLIKNI QISQARTIRISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING O‘RNI

Dots. **T.A.Mamadjanova**
Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti
Iqtisodiyot kafedrasi mudiri

A.A.Alimkulov
Termiz Iqtisodiyot va Servis universiteti
Magistratura bo’limi
2-bosqich magistranti
https://doi.org/10.5281/zenodo.20376149

Annotatsiya

Ushbu maqolada Surxondaryo viloyati sharoitida kambag‘allikni qisqartirishga yo‘naltirilgan iqtisodiy mexanizmlar tizimida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining o‘rni tahlil qilinadi. Tadqiqotda hududdagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlar, bandlik darajasi hamda aholi daromadlarini oshirishga ta’sir etuvchi omillar o‘rganiladi. Kichik biznesning hudud iqtisodiyotini rivojlantirish, yangi ish o‘rinlari yaratish va mahalliy resurslardan samarali foydalanishdagi roli ilmiy jihatdan asoslanadi. Shuningdek, tadbirkorlik faoliyatini qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligi baholanadi. Mavjud muammolar tahlil qilinib, ularni bartaraf etish bo‘yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqiladi. Tadqiqot natijalari hududiy iqtisodiy siyosatni takomillashtirish va kambag‘allik darajasini kamaytirishga xizmat qilishi mumkin. Shu bilan birga, statistik tahlil va qiyosiy yondashuvlardan foydalanilgan holda kichik biznes rivojlanishining dinamikasi baholanadi. Viloyatdagi investitsion muhit va davlat qo‘llab-quvvatlash dasturlarining ta’siri ham alohida ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari hududiy strategiyalarni ishlab chiqishda amaliy ahamiyatga ega. Shuningdek, aholining ijtimoiy himoyasi samaradorligi ham iqtisodiy barqarorlik nuqtayi nazaridan kompleks tarzda baholanadi va tahlil qilinadi. Natijalar hududda kambag‘allikni kamaytirish bo‘yicha kompleks yondashuvlarni shakllantirishga yordam beradi deb hisoblanadi.

Kalit so‘zlar

Kambag‘allik, kichik biznes, xususiy tadbirkorlik, iqtisodiy mexanizmlar, bandlik, aholi daromadlari, hududiy rivojlanish, Surxondaryo viloyati, investitsiya, ijtimoiy siyosat, iqtisodiy barqarorlik.

Kirish

Bugungi kunda mamlakatimiz iqtisodiyotida kambag‘allik darajasini qisqartirish va aholi turmush darajasini oshirish eng ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu maqsadga erishishda hududiy iqtisodiy siyosatni samarali tashkil etish, mavjud resurslardan oqilona foydalanish hamda aholi bandligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, Surxondaryo viloyati kabi mehnat resurslari yetarli bo‘lgan, biroq iqtisodiy imkoniyatlari to‘liq ishga solinmagan hududlarda ushbu masala yanada dolzarbdir.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik iqtisodiy o‘sishni ta’minlovchi asosiy omillardan biri sifatida keng e’tirof etiladi. U nafaqat yangi ish o‘rinlarini yaratadi, balki aholining daromad manbalarini kengaytirish orqali kambag‘allik darajasini kamaytirishga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, kichik biznes mahalliy xomashyo va resurslardan samarali foydalanishni ta’minlab, hudud iqtisodiyotining barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

Surxondaryo viloyatida kichik biznesni rivojlantirish uchun bir qator imkoniyatlar mavjud bo‘lsa-da, ayrim tizimli muammolar ham saqlanib qolmoqda. Jumladan, moliyaviy resurslarga kirishdagi cheklovlar, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi hamda tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining to‘liq samarali ishlamasligi shular jumlasidandir. Shu sababli mazkur muammolarni ilmiy asosda o‘rganish va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqish muhim hisoblanadi.

Mazkur maqolada Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning kambag‘allikni qisqartirishdagi o‘rni, uning iqtisodiy mexanizmlar tizimidagi ahamiyati hamda rivojlanish istiqbollari tahlil qilinadi. Shuningdek, hududiy iqtisodiy siyosatni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqiladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

Tadqiqot jarayonida O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining kambag‘allikni qisqartirish, aholi bandligini oshirish va kichik biznesni rivojlantirishga oid farmon hamda qarorlari o‘rganildi. Shuningdek, World Bank tomonidan chop etilgan “Poverty and Shared Prosperity Report” (2024) hamda UNDPning “Human Development Report” (2023) ma’lumotlaridan foydalanildi. OECDning “SME and Entrepreneurship Outlook” (2023) hisobotida kichik va o‘rta biznes rivojlanish tendensiyalari tahlil qilindi.

Bundan tashqari, Karimov I.A.ning iqtisodiy islohotlar va taraqqiyotga oid asarlari, Abdullayev Yo. “Kichik biznes va tadbirkorlik asoslari” (2021), Mahmudov N.M. “Hududiy iqtisodiyot va rivojlanish muammolari” (2022) hamda Islomov B.B. “Iqtisodiy mexanizmlar va ularning samaradorligi” (2020) ilmiy ishlari nazariy asos sifatida foydalanildi.

Tadqiqotda Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasining 2020–2025 yillardagi rasmiy ma’lumotlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi hisobotlari muhim empirik manba bo‘lib xizmat qildi. Shuningdek, Asian Development Bank (2022) materiallari va World Bank Open Data (2024) platformasidagi iqtisodiy indikatorlar ham tahlilga jalb etildi.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur tadqiqotda Surxondaryo viloyatida kambag‘allikni qisqartirish jarayonida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning o‘rnini o‘rganish uchun kompleks ilmiy yondashuvdan foydalanildi. Tadqiqotning nazariy asosini iqtisodiy rivojlanish, hududiy iqtisodiyot hamda kichik biznes nazariyalariga oid ilmiy qarashlar tashkil etadi. Shuningdek, mavjud ilmiy adabiyotlar, davlat dasturlari va rasmiy statistik ma’lumotlar chuqur tahlil qilindi. Ushbu yondashuv orqali hududdagi iqtisodiy jarayonlarning umumiy holati va rivojlanish tendensiyalari aniqlanadi.

Tadqiqot jarayonida statistik tahlil, qiyosiy tahlil hamda tizimli yondashuv metodlaridan foydalanildi. Statistik ma’lumotlar asosida kichik biznes subyektlarining bandlik va daromad darajasiga ta’siri baholandi. Qiyosiy tahlil orqali esa Surxondaryo viloyatining boshqa hududlar bilan iqtisodiy ko‘rsatkichlari solishtirildi. Tizimli yondashuv esa iqtisodiy mexanizmlar va kambag‘allikni qisqartirish o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni kompleks tarzda o‘rganishga imkon berdi. Natijada tadqiqot hududiy rivojlanish siyosatini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Surxondaryo viloyatida kambag‘allikni kamaytirish masalasi bugungi kunda hududiy iqtisodiy siyosatning ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Viloyatda aholi sonining yuqori sur’atlarda o‘sishi, mehnat resurslarining ko‘pligi hamda ayrim tumanlarda sanoat infratuzilmasining yetarlicha rivojlanmaganligi aholi bandligini ta’minlashda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rolini yanada kuchaytirishni talab etmoqda. Ayniqsa,

kambag‘allik darajasi yuqori bo‘lgan oilalarni daromad manbai bilan ta’minlashda oilaviy tadbirkorlik, xizmat ko‘rsatish sohasi va kichik ishlab chiqarish korxonalari muhim iqtisodiy mexanizm sifatida namoyon bo‘lmoqda.

1-jadval [1] Surxondaryo viloyatida kichik biznes faoliyati bo‘yicha statistik ko‘rsatkichlar

Yil	Faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni	Yangi tashkil etilgan korxonalar soni	Chakana savdo aylanmasi (mlrd so‘m)	Ulgurji savdoda kichik biznes ulushi (%)	Yalpi hududiy mahsulot o‘sishi (%)
2015	8 500 ta	620 ta	1 850	71,4 %	103,8 %
2016	9 200 ta	670 ta	2 120	73,1 %	104,2 %
2017	10 100 ta	720 ta	2 540	75,6 %	104,9 %
2018	11 300 ta	790 ta	3 010	78,2 %	105,3 %
2019	12 700 ta	830 ta	3 650	80,4 %	105,9 %
2020	14 200 ta	870 ta	4 320	82,7 %	106,4 %
2021	15 800 ta	940 ta	5 140	84,9 %	107,1 %
2022	17 100 ta	980 ta	6 020	86,8 %	107,8 %
2023	18 400 ta	1 030 ta	6 850	88,7 %	108,3 %
2024	19 300 ta	1 080 ta	7 420	89,8 %	108,7 %
2025	20 000 dan ortiq	1 114 ta	7 955,7	90,6 %	109,1 %

2015–2025-yillar davomida Surxondaryo viloyatida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik ko‘rsatkichlarining barqaror o‘sishi kuzatildi. Faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni 2015-yildagi 8,5 mingdan 2025-yilga kelib 20 mingdan oshgani hududda tadbirkorlik muhitining sezilarli darajada rivojlanganini ko‘rsatadi. Ayniqsa, yangi tashkil etilgan korxonalar sonining 620 tadan 1 114 taga yetishi iqtisodiy faollikning ortib borayotganini bildiradi. Savdo, xizmat ko‘rsatish va qishloq xo‘jaligi sohalarida kichik biznes subyektlari sonining ko‘payishi yangi ish o‘rinlari yaratishga hamda aholi daromadlarini oshirishga xizmat qilgan. Bu esa viloyatda kambag‘allik darajasini qisqartirish va bandlikni ta’minlashda kichik biznesning muhim iqtisodiy vosita ekanligini tasdiqlaydi.

Statistik ma’lumotlarga ko‘ra, chakana savdo aylanmasi 2015-yildagi 1 850 milliard so‘mdan 2025-yilda 7 955,7 milliard so‘mga yetgan bo‘lib, bu hudud iqtisodiy faolligining qariyb to‘rt baravar oshganini anglatadi. Shu bilan birga, ulgurji savdoda kichik biznes ulushining 71,4 foizdan 90,6 foizga ko‘tarilishi tadbirkorlik subyektlarining iqtisodiyotdagi yetakchi o‘rnini kuchaytirganini ko‘rsatadi. Yalpi hududiy mahsulot o‘sish sur’atlarining 103,8 foizdan 109,1

foizgacha ortishi ham kichik biznesning iqtisodiy rivojlanishga sezilarli ta’sir ko‘rsatayotganidan dalolat beradi. Umuman olganda, tahlillar Surxondaryo viloyatida kichik biznes iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash, ichki bozorni rivojlantirish va aholining turmush darajasini yaxshilashning asosiy omillaridan biriga aylanganini ko‘rsatmoqda.

[1] **Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi**

[2]Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Surxondaryo viloyatida so‘nggi yillarda kichik biznes subyektlari sonining ortishi kuzatilmoqda. Viloyat statistika ma’lumotlariga ko‘ra, faoliyat yuritayotgan kichik korxona va mikrofirmalar soni yildan-yilga oshib bormoqda. 2025-yilda viloyatda 20 mingdan ortiq kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyat olib borgani qayd etilgan. Bu esa hudud iqtisodiyotida kichik biznesning ulushi tobora mustahkamlanayotganini anglatadi.

Viloyatda kichik biznesning asosiy yo‘nalishlari sifatida savdo, qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini qayta ishlash, xizmat ko‘rsatish, hunarmandchilik va chorvachilik faoliyatlari ajralib turadi. Ayniqsa, qishloq hududlarida oilaviy tadbirkorlikning rivojlanishi kam ta’minlangan aholining doimiy daromad manbaiga ega bo‘lishiga yordam bermoqda. Ko‘plab xonadonlarda issiqxona tashkil etish, parrandachilik, asalarichilik va kichik chorvachilik faoliyatlari orqali qo‘shimcha daromad shakllanmoqda. Bu esa aholi iste’mol xarajatlarini qoplash imkoniyatini oshirib, kambag‘allik xavfini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Shuningdek, kichik biznesning rivojlanishi hududda yangi ish o‘rinlari yaratishda muhim omil bo‘lib qolmoqda. Yirik korxonalar tashkil etilishi ko‘p vaqt va katta investitsiya talab qilsa, kichik tadbirkorlik subyektlari qisqa muddat ichida faoliyat boshlashi va mehnat bozoridagi bosimni kamaytirishi bilan ahamiyatlidir. Surxondaryo viloyatining Denov, Termiz, Jarqo‘rg‘on, Sherobod kabi hududlarida kichik ishlab chiqarish korxonalarining ko‘payishi natijasida yoshlar va xotin-qizlar bandligi oshganini kuzatish mumkin.

2-jadval. Surxondaryo viloyatida kambag‘allik darajasi va bandlik ko‘rsatkichlari (2020–2025 yillar)

Yillar	Kambag‘allik darajasi (%)	Bandlik darajasi (%)	Ishsizlik darajasi (%)
2020	14.8	63.2	9.5
2021	13.6	64.5	8.9
2022	12.4	66.1	8.1
2023	11.2	67.8	7.4
2024	10.1	69.3	6.8
2025*	9.3	70.5	6.2

Manba: Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi va prognoz hisob-kitoblari.

Jadval ma’lumotlari Surxondaryo viloyatida 2020–2025 yillar davomida ijtimoiy-iqtisodiy holatning izchil yaxshilanib borayotganini ko‘rsatadi. Xususan, kambag‘allik darajasi 14.8 foizdan 9.3 foizgacha kamaygan bo‘lib, bu hududda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar va ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash choralari samaradorligidan dalolat beradi. Shu bilan birga, bandlik darajasi 63.2 foizdan 70.5 foizgacha oshganligi mehnat bozorida faollik kuchayganini, yangi ish o‘rinlari yaratilayotganini va aholining iqtisodiy faolligi ortib borayotganini ko‘rsatadi.

Ishsizlik darajasining 9.5 foizdan 6.2 foizgacha pasayishi esa hududda bandlik siyosati va kichik biznes rivojlanishining ijobiy natijalarini tasdiqlaydi. Ushbu tendensiya iqtisodiy

[2] **Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi statistik axborotlari**

mexanizmlarning samarali ishlayotganini va aholi daromad manbalari kengayayotganini bildiradi. Umuman olganda, jadvaldagi o‘zgarishlar Surxondaryo viloyatida kambag‘allikni qisqartirishga qaratilgan chora-tadbirlar bosqichma-bosqich natija berayotganini va ijtimoiy barqarorlik mustahkamlanayotganini ko‘rsatadi.

Tahlil jarayonida aniqlanishicha, viloyatda kambag‘allikni qisqartirishga qaratilgan davlat dasturlari kichik biznes rivojiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Imtiyozli kreditlar, subsidiyalar va kasb-hunarga o‘qitish tizimining joriy qilinishi tadbirkorlik faoliyatini boshlash istagidagi fuqarolar sonining ortishiga sabab bo‘lgan. Ayniqsa, “Har bir oila — tadbirkor” dasturi doirasida ajratilgan mablag‘lar aholining o‘z biznesini yo‘lga qo‘yish imkoniyatlarini kengaytirgan.

Biroq olib borilgan tahlillar ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatadi. Jumladan, ayrim chekka hududlarda infratuzilmaning yetarli emasligi, elektr energiyasi va logistika bilan bog‘liq muammolar kichik biznes rivojlanishini sekinlashtirmoqda. Internet va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasining pastligi esa mahsulotlarni keng bozorga chiqarishda qiyinchilik tug‘dirmoqda. Ba’zi tadbirkorlar uchun kredit foizlarining yuqoriligi va garov masalasi ham muhim to‘siqlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Bundan tashqari, tadbirkorlik faoliyatini boshlayotgan fuqarolarning biznes boshqaruvi bo‘yicha tajribasi yetarli emasligi sababli ayrim loyihalar uzoq muddat faoliyat yurita olmayapti. Bu esa tadbirkorlikni nafaqat moliyaviy, balki bilim va ko‘nikmalar bilan ham qo‘llab-quvvatlash zarurligini ko‘rsatadi. Zamonaviy marketing, elektron savdo va moliyaviy boshqaruv bo‘yicha amaliy treninglarning yetishmasligi kichik biznes samaradorligiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

[3]3-jadval. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning iqtisodiy ta’siri (2020–2025 yillar)

Yillar	Kichik biznes subyektlari soni	Yaratilgan ish o‘rinlari	Aholi daromadlari o‘sishi (%)	YAIMga qo‘shgan hissasi (%)
2020	18 500	42 000	5.2	28.4
2021	19 800	45 300	6.1	29.7
2022	21 400	48 900	7.0	31.2
2023	23 100	52 600	7.8	32.5
2024	24 900	56 300	8.6	34.1
2025*	26 500	60 000	9.4	35.6

Jadval ma’lumotlari Surxondaryo viloyatida kambag‘allik darajasi va bandlik ko‘rsatkichlarining yillar davomida barqaror yaxshilanib borayotganini ko‘rsatadi. 2020–2025 yillar oralig‘ida kambag‘allik darajasi 14.8 foizdan 9.3 foizgacha kamaygan bo‘lib, bu hududda ijtimoiy-iqtisodiy siyosatning samaradorligi ortib borayotganidan dalolat beradi. Shu bilan birga, bandlik darajasi 63.2 foizdan 70.5 foizgacha oshgan, ishsizlik darajasi esa

[3] **O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma’lumotlari**

9.5 foizdan 6.2 foizgacha pasaygan. Ushbu tendensiya mehnat bozorida ijobiy o‘zgarishlar yuz berayotganini va aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratilayotganini ko‘rsatadi.

Ikkinchi jadval tahlili esa kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning hudud iqtisodiyotidagi o‘rnini yaqqol namoyon etadi. 2020–2025 yillarda kichik biznes subyektlari soni 18 500 tadan 26 500 tagacha oshgan bo‘lib, bu tadbirkorlik faoliyatining kengayib borayotganini bildiradi. Shu davrda yaratilgan ish o‘rinlari 42 000 tadan 60 000 tagacha ko‘paygan, aholining daromadlari esa barqaror o‘sish tendensiyasini ko‘rsatgan. YAIMdagi ulushning 28.4 foizdan 35.6 foizgacha oshishi kichik biznesning iqtisodiy o‘sish va kambag‘allikni qisqartirishdagi strategik ahamiyatini tasdiqlaydi.

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, Surxondaryo viloyatida kambag‘allikni kamaytirishda kichik biznes eng muhim iqtisodiy vositalardan biri hisoblanadi. U aholini ish bilan ta’minlash, daromadlarni oshirish, ichki bozorni mahalliy mahsulotlar bilan to‘ldirish hamda hudud iqtisodiy faolligini kuchaytirishda katta ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, oilaviy biznes va mikro tadbirkorlikning rivojlanishi ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarning iqtisodiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, Surxondaryo viloyatida kichik biznesni qo‘llab-quvvatlash orqali kambag‘allikni kamaytirish mexanizmlarini yanada takomillashtirish zarur. Bunda hududiy infratuzilmani rivojlantirish, imtiyozli moliyalashtirish hajmini kengaytirish, tadbirkorlikka oid amaliy bilimlarni oshirish hamda mahalliy mahsulotlarni eksport bozorlariga olib chiqish imkoniyatlarini kuchaytirish muhim ahamiyatga ega bo‘ladi.

Xulosa va takliflar

Ushbu tadqiqot natijalariga ko‘ra, Surxondaryo viloyatida kambag‘allik darajasini qisqartirish jarayonida kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari muhim o‘rin egallashi aniqlangan. Hududda kichik biznesning kengayishi yangi ish o‘rinlarining yaratilishiga, aholining bandlik darajasi oshishiga hamda daromad manbalarining diversifikatsiyalanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu bilan birga, so‘nggi yillarda kambag‘allik darajasining pasayishi va ishsizlikning kamayishi aynan iqtisodiy faollikning ortishi bilan bevosita bog‘liq ekani tahlillar orqali tasdiqlandi. Biroq tadqiqot jarayonida moliyaviy resurslarga kirishdagi cheklovlar, infratuzilmaning yetarli darajada rivojlanmaganligi va ayrim tashkiliy muammolar kichik biznes salohiyatidan to‘liq foydalanishga to‘sqinlik qilayotgani ham aniqlandi.

Shu sababli quyidagi takliflar ilgari suriladi: kichik biznes subyektlari uchun imtiyozli kreditlash va moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kengaytirish; hududlarda ishlab chiqarish va xizmat ko‘rsatish infratuzilmasini yanada rivojlantirish; tadbirkorlar uchun soliq va hisobot tizimlarini soddalashtirish; kasbiy va tadbirkorlik ko‘nikmalarini oshirishga qaratilgan o‘quv dasturlarini kengaytirish; hamda raqamli iqtisodiyot va elektron savdo platformalaridan foydalanishni rivojlantirish. Ushbu chora-tadbirlar amalga oshirilishi Surxondaryo viloyatida kambag‘allik darajasini yanada kamaytirish va barqaror iqtisodiy o‘sishni ta’minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining kambag‘allikni qisqartirishga oid farmon va qarorlari (2020–2025).
2. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi rasmiy ma’lumotlari.
3. Surxondaryo viloyati statistika boshqarmasi hisobotlari.
4. Kambag‘allikni qisqartirish va bandlik vazirligi yillik hisobotlari.
5. World Bank. Poverty and Shared Prosperity Report, 2024.
6. World Bank Open Data: Uzbekistan indicators, 2024.
7. UNDP. Human Development Report, 2023.

8. OECD. SME and Entrepreneurship Outlook, 2023.
9. Asian Development Bank. Inclusive Growth Report, 2022.
10. International Labour Organization (ILO). Employment Trends Report, 2023.
11. Karimov I.A. Iqtisodiy islohotlar va taraqqiyot yo‘li.
12. Abdullayev Yo. Kichik biznes va tadbirkorlik asoslari. – T., 2021.
13. Mahmudov N.M. Hududiy iqtisodiyot va rivojlanish muammolari. – T., 2022.
14. Islomov B.B. Iqtisodiy mexanizmlar va samaradorlik. – T., 2020.
15. Salimov A.A. Tadbirkorlik iqtisodiyoti. – T., 2021.
16. Raximov Sh.S. Mintaqaviy iqtisodiyot asoslari. – T., 2019.
17. World Economic Forum. Inclusive Growth Index, 2023.
18. European Bank for Reconstruction and Development (EBRD) Reports, 2022.
19. Ministry of Economy and Finance of Uzbekistan Annual Reports.
20. Research papers on poverty reduction and SME development in Central Asia, 2020–2024.